

Петар Драгишић, научни саветник
Институт за новију историју Србије
petar.dragisic@gmail.com

УДК 327(497.1:497.2)“1969”

Оригинални научни рад: примљено 25. августа, 2021.
одобрено 19. новембра 2021.

Посета бугарског шефа дипломатије Ивана Башева Југославији 1969. године

АПСТРАКТУМ: У чланку се анализира више аспеката посете министра спољних послова Бугарске Југославији крајем 1969. године. Испитивани су детаљи посете, а пре свега садржај његових разговора са Јосипом Брозом Титом и југословенским шефом дипломатије Мирком Тепавцем. Ова деликатна дипломатска мисија у чланку је стављена у контекст не само билатералних односа Београда и Софије већ и у контекст односа Југославије и Совјетског Савеза.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Југославија, Бугарска, Јосип Броз Тито, Иван Башев, Тодор Живков.*

Односе Југославије и Бугарске после Другог светског рата видимо као историју готово непрестаних тензија, које су тек повремено биле прекидане краћим периодима нормализације и приближавања. Најтешњи односи две државе током целог социјалистичког периода њихове историје владали су током првих послератних година, што је, поред осталог, демонстрирано плановима о јужнословенској федерацији, самитима Тито–Димитров на Бледу и у Евксинограду, те потписивањем Уговора о пријатељству, сарадњи и узајамној помоћи.¹ Ипак, ова идила није дуго потрајала. Резолуција Коминформа 1948. године довела је до тренутног погоршања односа две суседне државе. Сви амбициозни билатерални планови су „преко ноћи” обустављени, а поновно је активиран комплекс македонског питања, чији су доминантни сегменти били сукоби око утемељености македонског националног идентитета. Бугарска се, тако, сврстала у компактан совјетски фронт против београдског режима, па су односи Београда и Софије у годинама које су уследиле пре наликовали стању необјављеног рата него регуларних односа два суседа. Снажне пропагандне кампање биле су праћене интензивним активностима обавештајних система две државе (УДБА, Државна сигурност), као и честим пограничним инцидентима у којима је било и људских жртава.²

1 Petar Dragišić, *Jugoslovensko-bugarski odnosi 1944–1949*, Beograd 2007; Slobodan Nešović, *Bledski sporazumi Tito–Dimitrov 1947*, Zagreb 1979.

2 Petar Dragišić, n. d., Beograd 2007.

Иако је у самој суштини односа Југославије и Бугарске било довољно билатералног конфликтног потенцијала (већ поменуто македонско питање, лоша историјска искуства) кључни импулс наглом погоршању југословенско-бугарских односа дошао је из Москве. Из истог центра инспирисана је и поновна нормализација односа Београда и Софије. Када је, наиме, после Стаљинове смрти 1953. године, дошло до постепеног југословенско-совјетског помирења, такав тренд су пратили и односи Југославије и Бугарске. Ипак, и надаље је динамика југословенско-бугарских односа зависила од односа Југославије и Совјетског Савеза па су, тако, спорови Београда и Москве до којих је дошло 1957/1958. и 1968. године доводили до привремених захлађења односа Југославије и Бугарске. Први поменути спор, 1957/1958. године, био је узрокован одбијањем Југославије да се реинтегрише у социјалистички лагер, што је, поред осталог, демонстрирано Програмом СКЈ из 1958. године. Деценију касније југословенски режим је осудио интервенцију Варшавског пакта у Чехословачкој, чиме је отворена нова криза у односима Београда, са једне, и Москве и московских источноевропских сателита са друге стране. Ипак, радило се о кризама које нису биле упоредиве са великим сукобом из 1948. године. Оба ова привремена конфликта су релативно брзо превазиђена, па је почетком седамдесетих Југославија стабилизовала своје односе са Совјетским Савезом и Источним блоком и тиме учврстила своју позицију глобалне еквилибрансе.³

Кварење југословенско-бугарских односа отпочело је и пре упада трупа Варшавског уговора у Чехословачку. Стари спорови обновљени су крајем 1967. и почетком 1968. године, при чему је Југославија била посебно револтирана начином на који је у Бугарској била обележена годишњица Санстефанског мира.⁴ Осим тога, малу кризу у односима две земље изазвали су у лето 1967. године бугарски протести поводом дела сценарија познатог партизанског филма *Битка на Неретви*, у којем је Самуило представљен као македонски цар.⁵

3 Детаљније о односима Југославије са Совјетским Савезом од краја педесетих до почетка седамдесетих година видети у: Veljko Mićunović, *Moskovske godine : 1956/1958*, Zagreb 1977; Veljko Mićunović, *Moskovske godine : 1969/1971*, Zagreb 1984; Leo Mates, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd 1976; Petar Dragišić, „Jugoslovenska omladina na Svetskom omladinskom festivalu u Moskvi 1957. godine”, *Tokovi istorije*, 3–4 (2000), 63–75; Драган Богетић, „Југословенско-совјетски односи у светлу војне интервенције у Чехословачкој 1968. године”, *1968 – четрдесет година после = 1968 - Fourth Years Later : зборник радова*, 129–161; Љубодраг Димић, „Година 1968 – исходиште нове југословенске спољнополитичке оријентације”, *1968 – четрдесет година после = 1968 - Fourth Years Later : зборник радова*, 339–375.

4 Ђоко Трипковић, „Југословенско-бугарски односи 50-их и 60-их година 20. века”, *Токви историје*, 1–2 (2009), 84–106.

5 Иван Хофман, „Филм Битка на Неретви, цар Самуило и Бугари – три документа из

Интервенција Варшавског уговора, у којој је учествовала и бугарска армија, додатно је закомпликовала односе Београда и Софије. Изјаву у којој је југословенска влада осудила ову контроверзну кампању бугарска амбасада у Београду одбила је да прихвати крајем августа 1968. године и то је сигнализирало ново заоштравање комуникације Југославије и Бугарске.⁶

Почетком 1969. године југословенски државни секретаријат иностраних послова је у ноти предатој бугарској амбасади у Београду протестовао због учесталог негирања македонског националног идентитета у књигама које су током 1968. године биле објављене у Бугарској. С друге стране, бугарска влада је у ноти влади СФРЈ југословенску владу оптужила за серију антибугарски интонираних текстова у југословенској штампи. Ипак, већ у марту исте године у Југославији је регистровано обустављање кампање против Југославије у Бугарској, што је, према информацијама југословенских дипломата, било сугерисано из Москве.⁷

Ова обустава пропагандног рата омогућила је и директне контакте високих представника две земље. Тако је децембра 1969. године Југославију посетио шеф бугарске дипломатије Иван Башев, који се састао не само са својим колегом Мирком Тепавцем већ је на Брду код Крања разговарао и са југословенским партијским и државним лидером Јосипом Брозом Титом.

Разговор министра Башева са Мирком Тепавцем показао је да тензије у односима два суседа, и поред извесног нормализовања билатералне комуникације, нису превазиђене. Разуме се, као и небројено пута раније, јабуку раздора чинили су спорови око македонског питања и супротстављених интерпретација бугарског учешћа у садејству са јединицама НОВЈ у завршним војним операцијама на југословенском простору у Другом светском рату. Шеф југословенске дипломатије је бугарском колеги указао на незадовољство југословенске стране бугарским оспоравањима македонског националног идентитета. Осим тога, Тепавац је изнео и критике, како се у Југославији сматрало, бугарских преувеличавања њихове улоге у ослобађању Југославије.⁸

1967. године. Цртице из југословенско-бугарских односа у епохи Хладног рата“, Архив 1–2 (2017), 272–280. Показатељ неповерења у односима две земље био је и спор око питања македонског језика, што је 1966. године довело до конфликта савеза књижевника Југославије и Бугарске. Слободан Селинић, „Сукоб Савеза књижевника Југославије и Савеза књижевника Бугарске око македонског језика 1966–1987“, Токови историје, 1 (2019), 177–202.

6 Ђоко Трипковић, н. д., 101–102.

7 Петар Драгишић, Оливера Драгишић, *Југославија и Бугарска 1944–1980. Хроника неуспешног пријатељства*, Београд 2019, 185–186; Ђоко Трипковић, н. д., 103.

8 Ђоко Трипковић, н. д., 104.

Реагујући на нападе свог југословенског колеге, Башев је подвукао југословенску одговорност за југословенско-бугарски спор око македонског питања. Он је посебно енергично одбацио југословенске тезе о македонском карактеру Пиринске Македоније (бугарски део Македоније) и нагласио да је Бугарска тек у ограниченом смислу била спремна да призна постојање македонске нације у Југославији. У извештају Државног секретаријата за иностране послове о посети бугарског шефа дипломатије Југославији овај сегмент дискусије Ивана Башева представљен је на следећи начин:

„Башев је подвлачио обострану одговорност за садашње односе, али је истовремено акцентирао да је југословенска страна увек прва покретала македонско питање. Настојао је да у свом критичком осврту апострофира Македонце, при чему је указао на 'антибугарске' ставове у Македонији и на наводно настојање у Македонији да се македонска нација формира на антибугарском расположењу. Башев је изнео да бугарска влада и партија признају Југославију такву каква је сада, са свим републикама које је сачињавају, укључујући и СР Македонију. /Он је избегавао да помене македонски народ./ Такав однос према СФР Југославији не може, по његовом мишљењу, да представља политику нарушавања суверенитета, интегритета, мешање у унутрашње ствари. Он је одбацио оптужбе о било каквим претензијама Бугарске према Југославији. Позивао се на раније изјаве бугарске владе о овом питању и још једном, у име владе и ЦК БКП, изјавио да Бугарска нема територијалних претензија према Југославији. Башев је био веома категоричан у негирању постојање македонске етничке групе у Пиринској Македонији. Он је истакао да они не признају постојање других словенских етничких група у границама Бугарске. У вези раније објављених статистика о Македонцима у Бугарској он је рекао 'пре седам и осам година и пре 70 година они су сви били Бугари'. На ужем – одвојеном – састанку, којег је предложио Башев, са државним секретаром /уз присуство помоћника министара/, Башев је изнео да они признају постојање СР Македоније, да интерно (подвукао П. Д.) могу да прихвате да се у СР Македонији формира (подвукао П. Д.; упадљиво је да је Башев употребио презент, а не прошло време) македонска нација, али не и јавно, уколико и Југославија не би признала да у СР Македонији постоји и бугарски живаљ. Одлучно одбијају да признају да је македонска нација постојала у прошлости, а македонски језик сматрају огранком бугарског. Ни у ком случају не могу да признају постојање македонске етничке групе у Бугарској, јер је то повезано са питањем признања македонске нације као историјске категорије. Забрињавају их захтеви, са наше стране за признање македонске етничке групе, што не могу да оцене другачије него као територијалне претензије према Бугарској, с обзиром на изјаве у Македонији да сви Македонци још нису слободни.”⁹

9 Архив Југославије (АЈ), 507 (Савез комуниста Југославије – СКЈ), IX (Комисија за ме-

Судећи по истом документу, Башев је у разговору са Тепавцем знатно мање простора посветио спору око разлика у оцени садејства бугарских трупа и јединица НОВЈ 1944/1945. године. Он је навео да бугарска страна не жели да „умањи значај НОБ-а”, али је истакао да је потребно подвући и улогу „бугарског народа” и „партије”. С тим у вези, бугарски дипломата је приметио да у Југославији „има покушаја да се бугарска фашистичка влада (у Другом светском рату – П. Д.) идентификује са читавим бугарским народом.”¹⁰

Башев је у наставку разговора са Тепавцем указао на могуће практичне кораке ка нормализацији односа две земље. Између осталог, предложио је потписивање заједничке изјаве о одрицању територијалних претензија према другој страни, ограничавање проучавања македонског питања на сферу науке, а не „свакодневне пропаганде”, интензивирање контаката партијских и државних структура, одржавање редовних консултација између два министарства спољних послова. Осим тога, бугарски шеф дипломатије је предложио и низ још конкретнијих корака: склапање споразума о промету лица и роба и појединим конзуларним питањима, те потписивање новог дугорочног трговинског споразума, као и споразума о сарадњи у области енергетике, индустрије, туризма и неких других области.¹¹

Састанак са Мирком Тепавцем представљао је увод у састанак Башева са југословенским партијским и државним лидером Јосипом Брозом Титом на Брду код Крања. Оба спорна питања о којима се дискутовало на састанку шефова дипломатије разматрана су и у разговору Тита и Башева. Броз је прилично оштро подвукао иритираност југословенске јавности бугарским приступом македонском питању (негирање македонске нације) и, како се у Југославији сматрало, преувеличавањем бугарског доприноса ослобађању Југославије. Осим тога, Броз је изразио чуђење због, како је оценио, одступања од договора са његовог последњег сусрета са Тодором Живковим о обустављању даљег оспоравања македонског националног идентитета.¹²

У наставку разговора о овој теми Броз је енергично подвукао одлучно одбијање југословенске стране сваке даље расправе о постојању македонске нације: „О томе да ли постоји македонска нација, или не, ми немамо шта да разговарамо. Јер, постојање македонске нације је чињеница коју нико не може да негира. Македонска нација има своју историју која је и научно обрађена. Македонска нација, наставио је друг Тито, определила се у народно-

Јународне односе и везе), 15/1-330, Државни секретаријат за иностране послове – Савезном извршном већу, Извештај о посети министра иностраних послова НР Бугарске Ивана Башева Југославији, 15. децембар 1969.

10 Исто.

11 Исто.

12 Петар Драгишић, Оливера Драгишић, н. д., 186–187.

ослободилачкој борби за заједнички живот са осталим народима Југославије у заједничкој југословенској социјалистичкој заједници. СР Македонија је саставни део СФРЈ и свако негирање македонске нације не може се третира-ти другачије него као испољавање негативног односа према Југославији. И у разговору са другом Живковим ја никако не бих хтио да разговарам о томе да ли постоји или не македонска нација, јер њено постојање је чињеница и о томе нема шта да се разговара.”¹³

Подједнако енергично Броз је напао бугарске интерпретације значаја бугарског учешћа у ослобађању Југославије 1944/1945. године: „Послије ослобођења ја сам у Београду на Бањици говорио припадницима бугарске армије којом је командовао генерал Стојчев. Ја сам тада њима одао признање. Ја и даље остајем при том признању које сам тада изрекао. Међутим, ми не можемо признати оно чега није било, а што се сада износи у бугарској штампи, као да су бугарске трупе малтене ослободиле пола Југославије, а прелази се ћутке преко тога шта су трупе фашистичког режима Бугарске починиле у Југославији. Ми не можемо дозволити потцењивање народноослободилачке борбе народа Југославије. Наша историја за време Другог светског рата није била писана после рата, већ за време рата. Широм Југославије су гробови наших палих бораца. А има и много живих сведока, учесника наше НОБ. Свако потцењивање наше НОБ ми не можемо сматрати друкчије него као израз одређених негативних тенденција према Југославији. Са таквим потцењивачким писањем бугарске штампе о нашој НОБ требало би већ једном престати.”¹⁴

За разлику од разговора са Мирком Тепавцем, Башев је у дискусији са Титом избегао да коментарише критике на рачун „македонске политике” Софије. Уместо тога, он се концентрисао на питање спорног бугарског учешћа у завршној фази Другог светског рата на југословенским просторима, одбацујући оптужбе о бугарском минимизирању југословенског НОБ-а. Истовремено, бугарски шеф дипломатије је прешао у противнапад, истичући југословенске покушаје негирања бугарског доприноса ослобођењу Југославије: „Не могу се сложити са тврдњом да се у Бугарској минимизира народноослободилачка борба Југославије. Желим да Вас уверим да бугарско руководство нема ни најмању намеру да минимизира борбу. Чак и када би неко у Бугарској покушао да потцењује борбу народа Југославије у томе не би успео, јер је добро познато колики су допринос КПЈ и народи Југославије дали у борби против фашизма. А поново желим да Вас уверим да таквих покушаја у Бугарској нема. Напротив, ми у Бугарској бисмо хтели да се и заједничка борба против

13 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Забелешка о разговору председника Тита са бугарским министром иностраних послова Башевим.

14 Исто.

фашизма третира као један од заједничких елемената наше сарадње. И бугарски народ се борио и дао је свој допринос, као што је о томе говорио друг Тито. Заједнички проливена крв југословенских и бугарских бораца против фашизма треба да буде цемент спајања народа двеју земаља и јачање наше сарадње (...) Могу да кажем да и у југословенској штампи има појава минимизирања ослободилачке борбе народа Бугарске. Понекад се не прави разлика између фашистичке Бугарске и борбе бугарског народа против фашизма. Што се, пак тиче третирања народноослободилачке борбе Југославије, јасно је да чак када би неко и хтео да је минимизира не би то могао да чини, јер су чињенице добро познате. А ја Вас уверавам да у Бугарској нико и не жели да минимизира допринос народа Југославије борби против фашизма.”¹⁵

Разговор Тита и Башева су, како видимо из доступног записника, обележиле снажне тензије. Ипак, на крају сусрета остављен је простор за рад на унапређењу билатералних односа и превазилажењу спорова. Тито је подвукао да „има много проблема у југословенско-бугарским односима”, али и да „са добром вољом сви проблеми могу да се реше”. Броз је био још конкретнији и сигнализирало је спремност да се састане са Тодором Живковим и директно са бугарским лидером размотри питања билатералне сарадње. Ипак, нагласио је неопходност „солидних припрема за тај сусрет, како би дао очекиване резултате”. Башев је одговорио да је Живков такође заинтересован за такав самит и закључио да је бугарско руководство заинтересовано за поправљање односа са Југославијом.¹⁶

Дубина процепа између две стране показала се и после разговора бугарског шефа дипломатије са Тепавцем и Брозом. Нерешени билатерални проблеми показали су се као озбиљна препрека састављању заједничког саопштења. Бугарска страна се успротивила југословенском покушају да се у текст убаци „македонски народ”, а нису прихватили ни југословенски предлог да се у саопштење укључи одредба о немешању у унутрашње ствари друге стране, било из идеолошких, политичких или економских разлога. Прихватање такве формулације у основи би значило бугарско одустајање од доктрине ограниченог суверенитета, у чије име је Совјетски Савез односно Варшавски уговор и интервенисао у Чехословачкој 1968. године. Услед ових суштинских неслагања усвојено је тек штуро саопштење за штампу у којем је изнето да су две стране изразиле жељу за даљи развој односа две земље.¹⁷

15 Исто.

16 Исто.

17 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Извештај о посети министра иностраних послова НР Бугарске Ивана Башева Југославији, 15. децембар 1969.

Посета бугарског шефа дипломатије Југославији показала је, тако, да криза билатералних односа до које је дошло крајем шездесетих година није била превазиђена. Резимирајући резултат разговора Ивана Башева са највишим југословенским званичницима, југословенски Државни секретаријат за иностране послове је изнео следећи закључак:

„Посета Башева је потврдила наше раније процене о бугарској политици и њеним стратешким циљевима према Југославији. Разговори су показали да су бугарски ставови у односу на македонску нацију ескалирали и да је сада још јасније да се иза њих крију, без обзира на тренутну тактику, територијалне аспирације (подвукао П. Д.). Овом посетом бугарско руководство је настојало да конзервира оне позиције на којима је инсистирало у току двогодишње антијугословенске кампање, а да остваривање својих циљева остави за повољнији моменат (...) Ова политика је у супротности са принципима и понашањем у развоју добросуседских односа и као таква не може бити допринос миру и сарадњи у овом делу света (...) Бугарима смо дали до знања да ће даљи развој сарадње бити у зависности од стварних политичких односа, а пре свега, од корекције бугарских ставова о суштинским питањима.”¹⁸

И поред високих тензија које су пратиле разговоре Ивана Башева у Југославији, у Бугарској ова кратка турнеја њиховог шефа дипломатије није оцењена као неуспех. Тако је у разговору са румунским амбасадором у Софији помоћник министра иностраних послова Попов изјавио да „посета Башева представља позитиван фактор у односима између две земље” и изразио жељу да се сарадња две земље продуби. Начелник у бугарском министарству иностраних послова Рангелов истакао је да је посета била лоше припремљена, због чега није успела. Ипак, он је оценио да је разговор Башева са Титом био користан. Бугарски амбасадор у Београду Петков је у разговору са помоћником југословенског државног секретара за иностране послове Јакшом Петрићем изнео мишљење да је „позитивна чињеница” што је до сусрета Башев–Тепавец дошло, додајући да су разговори били отворени, односно да су обе стране могле да изнесу своје ставове. Бугарска штампа је, према наводима из једног југословенског извештаја, уздржано коментарисала посету Башева Југославији. Изузетак је донекле представљао чланак листа *Отечествен фронт*, у којем су изнете и поједине позитивне оцене ове посете.¹⁹

18 Исто.

19 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о првом реаговању на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 26. 12. 1969; АЈ, 507, IX, 15/1-330, Државни секретаријат за иностране послове, Забелешка о разговору помоћника државног секретара Јакше Петрића са бугарским амбасадором Г. Петковим, 22. децембра 1969.

У једном југословенском резимеу посете министра Башева Југославији изнете су поједине бугарске примедбе на рачун југословенских процедуралних потеза у вези са разговорима бугарског шефа дипломатије у Југославији. Те примедбе су југословенској страни биле саопштене директно, али и преко источноевропских дипломата. Југословенима је, између осталог, замерено противљење да се у саопштење о разговорима унесе формулација „отворени и пријатељски разговори”, Титов говор у Љубљани (током трајања посете Башева Југославији) у којем је Броз напао бугарско минимизирање „доприноса Југославије у антифашистичкој борби”, те неизвесност да ли ће уопште доћи до сусрета Башева са Брозом.²⁰

Ипак, и поред свих резерви и примедба на рачун југословенске стране, у Софији није у потпуности изостао оптимизам у погледу даљег развоја односа са Југославијом, при чему се тражио начин да се великом и очигледно нерешивом спору око македонског питања одузме део конфликтног потенцијала:

„По свему судећи, бугарско руководство посету Башева оцењује као прву етапу у нормализацији односа и као припрему за сусрет на највишем нивоу. Рачунају да би током године могло доћи до узвратне посете државног секретара Тепавца Бугарској, а и до сусрета председника Републике (Тита – П. Д.) са Т. Живковом. У вези с тим, поједини саговорници истичу да бугарска влада није незадовољна исходом разговора и подвлаче да ће сусрет председника Тита и Живкова бити од највећег значаја да даљи развој односа. Понављају се и неке старе тезе, које су и пре посете износили, да спорна питања треба оставити по страни, препустити их научницима и не дозволити да се она уносе у сферу конкретних политичких односа, да се то питање не може решити узајамним уступцима и писањем штампе, да они сматрају да је македонско питање решено у оквиру СФРЈ и да у том погледу међу нама не постоје разлике, али да је спорно када се македонска нација оформила, а смета им што се она ’развија и учвршћује на антибугарској основи.’”²¹

Југословенске јавне реакције на посету Башева Југославији показале су скепсу југословенског руководства према могућностима поправљања односа са Софијом. То видимо већ из крајње штурог саопштења, које је по одласку бугарског шефа дипломатије објављено у југословенској штампи. Поред „техничких” детаља посете у саопштењу је стајало тек следеће: „У току посете вођени су отворени разговори о битним питањима из билатералних

20 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Претходна запажања о бугарској оцени разговора Тепавца–Башев.

21 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о разговору на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 15. 1. 1970.

односа о којима су обе стране изнеле своје ставове и изразиле истовремено жељу за даљи развој односа између две земље.”²²

Крајем децембра 1969. године југословенски државни секретар за иностране послове Мирко Тепавац детаљно је у свом експозеу пред посланицима Већа народа и Друштвено-политичког већа Савезне скупштине говорио о актуелном стању југословенско-бугарских односа. Тепавац је навео неке позитивне аспекте билатералних односа, попут потписивања споразума о научно-техничкој сарадњи, закључака о проширењу привредне сарадње, успешно завршеним преговорима о робној размени у 1970. години, сагласности о условима кредитирања пута Бела Паланка – Пирот, разговора о повезивању енергетских система две земље, споразума о сарадњи у области туризма, те потписивања двогодишњег плана културне сарадње. Осим тога, Тепавац је навео и припреме за потписивање споразума о малограничном промету роба и лица, као и плана сарадње у области науке.²³

Ипак, југословенски шеф дипломатије није пропустио да помене кључну јабуку раздора у односима Београда и Софије – македонско питање, нагласивши да ови разговори нису довели до приближавања ставова две земље у том спорном питању:

„Те чињенице које је неопозиво донела историја не би требало, ако им се приђе правилно, да буду сметња сарадњи, већ напротив да стимулативно делују да се наши народи боље разумеју и више међусобно цене. Од тога смо пошли и у разговорима са министром Башевом, коме смо отворено и јасно изнели наше ставове у погледу односа НР Бугарске према чињеници постојања македонске нације, која је остварила и своју државност у СР Македонији у оквиру СФР Југославије. Та чињеница не може ни данас бити предмет преговарања. Сваки други прилаз за нас је неприхватљив и изазива реаговања и одлучан став читаве југословенске заједнице и неизбежно побуђује недоумице у стварне мотиве такве политике (...) Са жаљењем морам констатовати да су разговори показали да суштинске разлике у питањима о којима сам говорио и даље остају.”²⁴

Наступ Тепавца у Савезној скупштини показао је да југословенска страна није негирала позитивне аспекте развоја односа са Бугарском, пре свега у области економије, науке и културе, али је отворено подсећала на кључну препреку пуној нормализацији билатералних односа – разлике у гледањима на македонско питање.

22 „Башев отпутовао из Београда”, *Политика*, 14. децембар 1969.

23 „Постојање Македоније и македонске нације у оквиру СФРЈ не може бити предмет преговарања”, *Политика*, 26. децембар 1969.

24 Исто.

Боравак бугарског министра иностраних послова у Југославији није окупирао пажњу само политичких кругова у Београду и Софији, већ је праћен и изван две балканске престонице. О исходима разговора Ивана Башева у Југославији писало се и причало и у дипломатском миљеу, али и у иностраној штампи. Спекулисало се о резултатима саме посете, али и о могућим даљим трендовима у развоју југословенско-бугарских односа. Издвојићемо песимистички став генералног директора турског министарства спољних послова који је, према југословенским информацијама, оцењивао да су разговори Башева у Југославији претрпели неуспех, и да треба очекивати „даље заостравање југословенско-бугарских односа”. За такав развој ситуације турски дипломата је кривио Софију, која се, према његовој процени, није одрекла „санстефанске позиције”, што ће се, констатовао је, негативно одразити на општу ситуацију на Балкану.²⁵

Према југословенским анализама, западни медији су тада извештавали о развоју југословенско-бугарских односа „неутрално”, „уздржано” и „избалансирано”. Осим тога, у појединим коментарима истицала се хладноратовска компонента односа Београда и Софије, односно политика Бугарске према Југославији посматрана је као део стратегије Совјетског Савеза. Тако је, на пример, немачки *Ди велт* пошао од претпоставке да Бугарска „игра на карту великог брата у Москви”, те да се тезе Башева о македонском питању могу разумети као „миг Југославији да она може наћи свој политички мир само ако буде повезана са свим социјалистичким земљама”. Према једном извештају југословенског државног секретаријата за иностране послове из јануара 1970. године, у Сједињеним Државама се политика Бугарске према Југославији видела као део совјетских пројеката: „Службени кругови у Вашингтону на југословенско-бугарске односе, посебно македонско питање, гледају првенствено из аспекта совјетских позиција и интереса на Балкану и износе да се понашање и активност Бугарске уклапа у совјетске политичке планове.”²⁶

Тезу о Бугарској као продуженој руци СССР-а на Балкану потврђивали су индиректно и поједини кругови у Бугарској, али је било и другачијих интерпретација. Тако је бугарски представник у УН Тарабанов оспорио ово тумачење, истичући да је погрешно ставове које је у Југославији изнео Иван

25 АЈ, 507, IX, 15/I-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о првом реаговању на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 26. 12. 1969.

26 Исто; АЈ, 507, IX, 15/I-330, Претходна запажања о бугарској оцени разговора Тепавац–Башев; АЈ, 507, IX, 15/I-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о реаговању на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 30. 12. 1969; АЈ, 507, IX, 15/I-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о реаговању на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 15. 1. 1970.

Башев повезивати са неким новим притисцима СССР-а на Југославију, закључивши: „Ваљда може и Бугарска у нечему да се разликује од Совјетског Савеза.”²⁷

Извори о посети Ивана Башева Југославији крајем 1969. године сведоче да ова дипломатска иницијатива није значајније изменила негативни тренд развоја југословенско-бугарских односа започет крајем шездесетих година. До приметног побољшања доћи ће после посете Леонида Брежњева Југославији септембра 1971. године (и последичног унапређења југословенско-совјетских односа), чиме је још једном био потврђен совјетски утицај на односе Београда и Софије. Ипак, ни то побољшање није било дугог века, па је већ пар година касније отпочело ново захлађење југословенско-бугарских односа. Као и у ранијим конфликтним фазама, поново се на дневном реду југословенско-бугарских размирица налазило македонско питање.²⁸

Petar Dragisic

Visit of Bulgarian Minister of Foreign Affairs Ivan Bashev to Yugoslavia 1969

Summary

Negative trends in development of Yugoslav-Bulgarian relations were obvious even before Warsaw Pact in Czechoslovakia in 1968. After all, Yugoslav criticism of Soviet Union regarding this act additionally spoiled relations between Belgrade and Sofia. Even visit of the Bulgarian Minister of Foreign Affairs Bashev to Yugoslavia in 1969 hadn't changed tense atmosphere between two countries. Bashev met with the Minister of Foreign Affairs of Yugoslavia Mirko Tepavac in Yugoslavia as well as with Yugoslav party and State leader Josip Broz Tito. Negotiations in Yugoslavia hadn't improved relations between Belgrade and Sofia. Different interpretations of Bulgarian participation in liberation of Yugoslavia 1944/1945 and Macedonian question respectfully Bulgarian questioning Macedonian national identity, caused most disputes. That's why the visit of Bashev to Yugoslavia was not successful in complete normalization of the relations between Belgrade and Sofia. It happened a few years later after improvement of Yugoslav-Soviet relations that enabled bringing closer Yugoslavia and Bulgaria. As it used to happen several times before, relation between Yugoslavia and Bulgaria was connected and influenced by the relations between Belgrade and Moscow.

27 АЈ, 507, IX, 15/1-330, Државни секретаријат за иностране послове, Информација о разговору на посету министра иностраних послова НР Бугарске Башева Југославији, 15. 1. 1970.

28 Петар Драгишић, Оливера Драгишић, н. д., 190–224.

Петар Драгишич

Визит министра иностранных дел Болгарии Ивана Басева в Югославию в 1969 г.

Резюме

Негативные тенденции в развитии югославско-болгарских отношений проявились еще до вмешательства Варшавского договора в Чехословакию в 1968 году. Однако критика Советского Союза и его союзников со стороны Югославии нанесла еще больший ущерб отношениям Белграда и Софии. Напряженную атмосферу между двумя странами не изменил визит министра иностранных дел Болгарии Ивана Басева в Югославию в декабре 1969 года. В Югославии Башев встретился с министром иностранных дел Югославии Мирком Тепавцем, а также с лидером югославской партии и государства Йосипом Броз Титом. Переговоры Башева в Югославии не привели к положительным сдвигам в развитии отношений Белграда и Софии. Разные интерпретации болгарского участия в освобождении Югославии в 1944/1945 годах вызвали наибольшие споры, как и македонский вопрос, то есть болгарский вызов македонскому национальному самосознанию. Таким образом, визит Башева в Югославию не привел к полной нормализации отношений между Белградом и Софией. Это произошло несколько лет спустя, когда улучшение югославско-советских отношений позволило сблизить Югославию и Болгарию. Тогда, как и несколько раз раньше, подтвердилась сильная зависимость югославско-болгарских отношений от отношений Белграда и Москвы.